VESIALUEOMISTAJAIN LIITTO VEALO RY
c/o S-Stock Oy
Klovinpellontie 1 - 3
02180 Espoo

LAUSUNTO

25.9.2026

Maa- ja metsätalousvaliokunta
MmV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö 21.9.2026

HALLITUKSEN ESITYS 84/2026 VESILAIN MUUTTAMISESTA

Vesialueomistajain liitto VEALO ry kiittää maa- ja metsätalousvaliokuntaa asiantuntijalausuntopyynnöstä. Liitto esittää lausuntonaan seuraavaa;

Pääministeri Orpon hallitusohjelman 20.6.2023 kohdan 7.5 Suomi vaalii arvokasta luontoaan, alakohtaan Virtavesiä vapautetaan, on kirjattu, että "*Hallitus parantaa vaelluskalojen elinolosuhteita muun muassa ennallistamalla virtavesiä. NOUSU-ohjelmaa jatketaan ja kehitetään. Vähämerkityksellisiä vesivoimaloita puretaan ja vesistöjä palautetaan luonnontilaan. Nykyaikaiset kalatalousvelvoitteet toteutetaan myös pienten patojen osalta. Hallitus päivittää vesilakia siten, että vanhojen vesilupien päivityksen lisäksi niin sanotuille nollavelvoitelaitoksille voidaan asettaa kalatalousvelvoitteita.*"

Kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai niiden yhdistelmän voisi hallituksen esityksen mukaan jatkossa liittää tietyin edellytyksin vesivoimalaitoksen luvanhaltijalle, jos lupaan ei sellaista sisälly. Kysymys on ns. nollavelvoitelaitoksista. Vaelluskalojen nousumahdollisuuksien lisääminen on ollut jo pitkään yhtenä keskeisenä painopistealueena.

Esitysehdotusta voi siten pitää perusteltuna.

Mutta hallituksen esityksessä on poistettu juuri tässä asiayhteydessä merkittävin säännös vesilaista, jolla pääministerin hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti vähämerkityksellisiä vesivoimaloita saataisiin purettavaksi ja vesistöjä palautetuksi luonnontilaan, eli vesivoimalaitoksien lunastaminen. Tämä on ainoa todellinen ja tehokas keino poistaa nousuesteitä ja saada luonnonkalat nousemaan kutupaikoille lisääntymään.

Hallituksen esitys keskittyy kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai näiden yhdistelmän määräämiseen nk. nollavelvoitelaitoksille.

Maa- ja metsätaloustuottajin keskusliitto MTK ry, Fortum Oyj, Energiateollisuus ry, Vuorela & Vuorela Oy ja Paikallisvoima ry olivat esittäneet lausunnoissaan maaliskuussa 2026 oikeusministeriölle vesivoimalaitoksen omistajan oikeutta vaatia laitoksen lunastamista.

Hallituksen esityksen sivulla 59 (kolmas tekstikappale ylhäältä) perustellaan lunastuksen poistamista sillä, että omistajan oikeudella vaatia lunastusta ei saavutettaisi lainmuutokselle asetettuja tavoitteita. Kohtuuttomien kustannusten kielto ja vaatimus korvata olennainen hyödyn menetys turvaavat riittävästi voimalaitoksen omistajan asemaa.

Voidaankin kysyä, edistääkö nousukalojen elinolosuhteita paremmin erilaiset taloudelliset velvoitteet vai nousuesteen purkaminen?

3 luku, 21 a § Uuden kalatalousvelvoitteen tai kalatalousmaksun määrääminen

Esitysehdotuksen mukaan vesilain uuden 3:21 a §:n soveltamisessa joustavat normit "vähäinen" ja "kohtuuton" siirtävät suuren vastuun oikeuslaitokselle ja kalastusviranomaisille. Joustavat normit ovat toki hyvin tunnettuja vesilainsäädännössä, mutta joustavat normit yhdessä esityksessä olevien epävarmuustekijöiden kanssa edellyttävät tarvetta vahvistaa nollavesilaitoksen omistajan oikeussuojaa. Kalatien rakentaminen tai muun vaellusesteen poistaminen johtaisi väistämättä laitoksen tuottaman energian vähenemiseen. Esityksessä pidetään nollavesivoimalaitoksen toiminnan jatkumista pääsääntönä siitä huolimatta, että laitoksen vesivoimatuotanto voi alentua uusien kalatalousmääräysten takia jopa taloudellisesti kannattamattomaksi.

21 a §:n pykälän 3 momentissa säädetään korvauksesta kalatalousvelvoitteesta aiheutuvan vesivoiman menetyksestä johtuvan hyödyn olennaisesta vähentymisestä. Korvauksen suuruuteen vaikuttaa aika, jolloin vesivoimaa on voitu käyttää hyväksi. Toisin sanoen vesivoimalaitoksen nykyisiä omistajia, poiketen täyden korvauksen periaatteesta, "rangaistaan" taloudellisesti siitä, mitä vesivoimalaitoksen aikaisemmat omistajat on täysin laillisesti silloisen lainsäädännön mukaisesti tehneet. Kyse on siis tavallaan taannehtivasta lainsäädännöstä.

Esitämme, että pykäläehdotuksen 3 momentti poistetaan.

19 luku, 5 § Päätökseen sisältyvien määräyksien tarkistaminen

Esitämme pykäläehdotuksen 2 momentin viimeiseen virkkeen "Tätä momenttia ei sovelleta 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitettuun uusien määräysten antamiseen." poistamista.

19 luku, 12 § Aikaisemmin tehdyt rakennelmat

1 momentissa viitataan vanhan vesilain voimaantuloon (päivämäärään) yksilöimättä, mistä vesilaista on kysymys. Tämä puute tulee korjata.

Esitämme pykäläehdotuksen 2 momentista poistettavaksi virkkeen "Edellä 3 luvun 21 a §:ssä tarkoitetun edunmenetyksen korvaamisesta säädetään mainitussa pykälässä."

Perustelut kaikille kolmelle edellä esitetylle lakimuutokselle

VEALO ry katsoo perustuslaillisen omaisuudensuojan ja oikeusturvan kannalta tärkeäksi, että vesivoimalaitoksen omistajalla tai vesiluvan haltijalle on varattu oikeus vaatia valtiota lunastamaan vesivoima, rakennelmat ja maa-alueet, mikäli liiketoiminnan jatkaminen on mahdotonta joko kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai näiden yhdistelmän seurauksena.

Tämä asiakokonaisuus on vesilainsäädännössä tuttu. Säännökset olivat jo vuoden 1961 vesilaissa (VVL 11:7) ja nykyisessä vesilaissa (VL 13:12).

Yhteenveto

Hallituksen esitys on puutteellinen, koska esityksessä käsitellään vain nollavelvoitelaitokselle asetettavia kalatalousvelvoitteita. Hallituksen esityksessä olisi tullut käsitellä myös pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti vähämerkityksellisten vesivoimalaitosten purkamista (= lunastamista). Vesivoimalaitosten purkaminen on tehokkain tapa elvyttää nousukalakantoja. Omistajan oikeus vaatia vesivoimalaitoksen lunastamista edistäisi lakimuutoksen tavoitteiden saavuttamista ja lisäisi omistajan oikeussuojaa.

Vesilain muutoksen tulisi olla täsmällinen ja tarkkarajainen sekä vaikutuksiltaan osapuolia yhdenvertaisesti kohteleva että ajan yli ennakoitavissa oleva.

Tämän asiantuntijalausunnon valmistelussa ei ole käytetty tekoälyä (AI).

VESIALUEOMISTAJAIN LIITTO VEALO RY

Juha-Pekka Ripatti
toiminnanjohtaja

Reima Räty
puheenjohtaja